

Egy harangozó-dinasztia bukása

Új seprő jól seper, új harangozó lelkesen harangozik, de nem biztos, hogy mindig a legjobbkor. Van egy község az Alföld legszélén, a nagy Duna mentében, Babódfalva, ahol egyszer új harangozót fogadott fel a tanácselnök. Ifjabb Gogolák Jánosnak hívták a jóembert, természet legény volt, képes bánni a református templom nagy harangjával.

A templom a faluközpontban állott, vagyis a falu szélén egy kisebb dombon. A két állítás között senki ne keressen, mert nem talál ellentmondást. A falu központja ugyanis a település szélén helyezkedett el, ez is egyik különlegessége volt Babódfalvának. Itt foglalt helyet az összes fontos középület, a Tanácselnöki Hivatal, a paplak, a Petőfi Emlékmúzeum, az Országos Takarékpénztár fiókja és a Minden Lényeges nevű, két apró helyiségből álló bevásárlóközpont. Fontos még megjegyezni, hogy közel volt a központhoz a két kocsmá is, amelyek közül az egyik, a Dominó szemérmesen cukrászdának álcázta magát. Itt főleg a cigányok szoktak inni, a szemköztiben, a Fagolyóban a magyarok. A posta, a rendőrség és a patika egy kicsit messzebb esett, a Felszabadulás utca mentén, amely a falubeliek szavajárása szerint úgy kanyargott végig a településen, mint az „ökörhugyozás”. Hiába, ahol lapos a táj, a főbb közutak is a patások vizeletének kiszámíthatatlan kanyarulataira hasonlítanak. Ennek mélyebb összefüggésére egyelőre még senki sem talált, és talán nem is keresett tudományos magyarázatot.

Az új harangozóra azért volt szükség, mert a közelmúltban két ízben is nagy halálozási hullám söpört végig Babódfalván. Először fél éve, amikor a tanácselnök feloldotta az elhalálozási tilalmat a faluban. Két éve azért vezette be, mert a temetőben nem volt több hely a halottaknak. A nagy laposban elterülő sírkert már rég kinőtte magát – több oldalról magánházak vették körül, egyik hosszanti oldalán pedig a vasútállomás húzódott –, úgyhogy nem tudott terjeszkedni semerre sem.

SZAPPANOS GÁBOR (1962) budapesti író, műfordító, szerkesztő, tanár. Angol, svéd, dán, norvég és olasz nyelvből fordít. Legújabb kötete: *A zöld Krisztus* (Pro Pannonia Kiadó, 2019).

Új temető építési munkálataira nem volt anyagi fedezete a falunak, ráadásul egy hatalmas áradás tarthatatlan és méltatlan helyzetet teremtett a nekropoliszban: a legutóbb eltemetett holtak koporsóinak fedele amúgy is már csak tíz-húsz centire volt a talajszinttől, tudniillik – a szűkösség miatt meg takarékoságból is – a népek a családi sírhelyeken a régi koporsók fölé temették a soron következő halottjukat, így előfordult, hogy három-négy koporsó is feküdt egymás fölött. Ez nem olyan elképesztő ám, hiszen a legalul levő hősi halott ősapa szétrohadt fakasznijának fedele réges-rég beomlott, és óvón rásimult a fiatalon az árnyékvilágba távozott férfiú csontvázára. 1849, első, majd második világégés – a háborúban meghalt nagyapák, apák és fiúk általában huszonöt-harminc – néha több – év különbséggel egymás csontkarjaiba omlottak. Olyan közel kerültek egymáshoz – s immár örökre –, mint amikor az asszonyok a faragott kis bölcsőből kiemelték a szántásból vagy a szőlőkapálásból hazatérő uruknak a kicsi fiukat, hogy ringathassák kerges lapátkezükből. Nos, így ölelték egymást, így tértek meg egymáshoz a férfinemzedékek, hogy végső nyugodalmat leljenek elődjük kebelén.

Az asszonyok nem nagyon haltak, csak ritkán, gyakoriak voltak az ötvenhatvan évi özvegységek, legtöbbször az anyák temették el a fiaikat, és nem fordítva, hiszen a fiak halnak a háborúban, nem az anyák meg a feleségek, egyébként is, az asszonyok mindig életerősek, a fiak, férjek viszont csak látszólag erősek, belül végtelenül gyöngék. Az asszonyok elnyúhatatlanok, hiába dagad a fenekük akkorára, mint a búbos kemence, az elhízás nem halálok, és ha összejönnek trécselni, hiába panaszkodnak mindenféle nyavalyára, hiába sorolják elő minden bajukat, csak nagy sokára halnak, nyolcvan vagy inkább kilencven fölött. Nehéz a légzésük a túlsúlytól? – nem baj; kihullott majd’ minden foguk az ásványi anyagokban szegény babódi kútvíztől? – nem baj, majd ezután folyékony táplálékot vesznek magukhoz, mint Jancsi bá’ felesége a kertsoron, Bebók Julis, akit az ura leplezett le, amikor egyszer az asszonyt a spájzban találta, amint a stelázsiról frissen olvasztott disznósírt kanalizott leves gyanánt, kenyér nélkül. Élete végén olyan gömböc volt, mint egy labda. Julis is kilencvenhárom nyarat megért, amikor elszólította a teremő – vagyis, pontosan nem is tudjuk, ki szólította el... Az Isten-e vagy a tanácselnök, Csanak Gábor. Ugyanis akkor halt meg, amikor utóbbi végül feloldotta a haláltilalmat. Ekkor viszont, amikor már törvényileg szabad volt, tömegestül haltak a nagyon idős asszonyok, akik egyébként lassan, észrevétlen potyogtak volna el a tilalom másfél esztendeje alatt.

Nos, ez túlságosan nagy megpróbáltatás volt idősb Gogolák Jánosnak, akinek naponta többször is meg kellett húznia a harangot: temetéskor, gyászistentiszteletre és persze minden más alkalomkor, amikor amúgy is kellett harangozni. Minden áldott nap volt dél, minden áldott héten volt vasárnap, és néha még félre is kellett verni a harangot, ha beütött valami váratlan esemény. És váratlan esemény bizony mindig történik. Kivált Babódfalván. Miután annak rendje és módja szerint minden asszony elhunyt és eltemettetett, akinek ki kellett várnia a haláltilalom eltörlését, egyszer csak újabb, a korábbiaknál is puszt-

több áradás történt, megnyíltak az ég csatornái, mintha Isten utólag ezzel jelezte volna, nem örül annak, hogy egy porfészek tanácselnöke önkényesen átvette az Ő kizárólagos jogkörét. Az utóbbi időben még inkább túlsúfolt sűrűt – ahová egy hirtelen halállal elhalt csecsemő kisujjperccsontját sem lehetett volna eltemetni – valóságos tóvá változott, s a talajszint alatti koporsókat kiemelte a víz, s könnyűségük miatt mint holmi bárkák fölemelkedtek a víz színére, és ott úszkáltak összevissza a világ csúfjára. Egy orkánerejű szélben jókora hullámokat is vetett a tó vize, és a koporsók hadigályák módjára csaptak össze egymással, és törték-zúzták egymást, mint valami tengeri ütközetben. A bennük fekvő, félig foszlott tetemek – mint a csata áldozatai – kiborultak, és lemerültek a víz alá.

Az ijesztő és méltatlan helyzetet látván egy paraszt beszólt a tanácselnöknek, hogy a temetőben vészhelyzet van, és csinálni kellene valamit. Ekkor az öreg Gogolák félreverte a harangot, amely a lehetetlen állapot megoldására szólította a lakosságot. A tanácselnök, lelkifurdalástól gyötörve, csákyákkal, áglehúzó kampókkal befogatta az elszabadult koporsókat. Az nem fordult meg senkinek a fejében, hogy a helyhiány miatt a temetői fák ágaira aggassák a halottakat átmeneti nyughely gyanánt, hogy a keselyűk és varjak végezzék el a piszkos munkát a férges helyett, pedig a faluban néhány súlyos alkoholista öngyilkos a faluszéli kiserdő fáira akasztotta fel magát, példát mutatva.

Azonban amikor idős Gogolák épp hogy fellelegezhetett volna a sok haláleset után, a falu kedélyeit újabb ember- és harangozó-próbáló eseménysorozat borzolta fel. Egyetlen fogcsikorgatóan hideg január végi éjszakán egy harmincéves, kétgyermekes apuka huszonöt embert (és hét házőrző kutyát) ölt meg: hét barátját irtotta ki családotul. Majd a saját családjával és magával is végzett. Mivel az eset nemrég történt, és tartott a rendőrségi nyomozás, a falubeliek csak találgattak, mi lehetett az ok. Ahogy sok esetben lenni szokott, a gyilkos példás családapa hírében állott. Annyit tudni, hogy a sorozatgyilkosságot egy megmagyarázhatatlan eseménylánc előzte meg: a tettes egy tizenkét főből álló baráti társaság tagja volt, amelyből négy fő egymás után, két-három hét eltéréssel meghalt, mégpedig kivétel nélkül az előzőleg eltemetett barát halotti tora alatt, és kivétel nélkül a Fagolyó nevű kocsmában.

De mindegy is, mi volt az ok, a lényeg az, hogy Babódfalva lassan egy rémregény helyszínére kezdett hasonlítani. És ennek következtében a nyolcadik ikszet taposó Gogolák bácsi aszott nyakába elviselhetetlen teher szakadt. Két hete bele is halt a rengeteg munkába. Ha a faluvezetés úgy döntött volna már egy évtizede, hogy átáll a gépi harangozásra, idős Gogolák szinte biztosan még ma is élne. De ő kézzel-lábbal és minden tekintélyével tiltakozott a váltás ellen, mondván, „hogy nézne az ki, hogy a Teremtő izenetét egy gép közvetítse a jóembereknek?!”.

Órá már a fia harangozott. A harangozót ugyanis hagyományosan Gogolákék adták, e nemes hivatás apáról fiúra szállt a régi kutyabőrrel rendelkező, de egyszerű gazdálkodó paraszttá deklasszáldott familiában.

A fiú hamar berendezkedett apja helyén. Ismerte a hangulatos kis harangozósobácska minden zegét-zugát, hiszen az apja többször elvitte magával, amikor szolgálatban volt. Ifjabb Gogolák mindig is ábrándosabb lelkű volt, mint vele egykorú társai; legutóbb, amikor otthon, disznóvágáskor a töpörtyűnek valót kavargatta az üstben, elmélázott valamin, megállt a keze és benne a hatalmas keverőkanál. Úgy kellett a rokonoknak egy idő után rászólni, hogy ne hagyja már lesülni a töpörtyűt, az üst tartalma ugyanis akkor már úgy bugyogott és sercegett, akár egy pokolbéli üst egy elkárhozott testével, amint foszlik le róla a hús és fő ki belőle a zsír.

Március elején történt, hogy Gogolák Jancsi éjjeli szolgálatban a kristálytisza eget fürkészte. Az otthon talált régi kalendáriumokban olvasott már ezt-azt a csillagokról és a világmindenségről meg azokról az égitestekről is, amelyek néha nagyon közel jönnek, sőt nagy ritkán bele is csapódnak a Földbe. Hirtelen egy ilyen égitest villanását látta észak felé, amerre éppen nézett: az égi jelenés olyan közel volt, hogy látta, milyen hepehupás a felszíne, látta, hogy tényleg valami kődarab, hogy sárgás-zöldes fényben izzik, látta, hogy darabok válnak le belőle, majd végül azt, hogy amilyen gyorsan jött, olyan gyorsan ki is hunyt egy utolsó nagy lobbanás után, mintha soha nem is létezett volna. A látvány annyira megrémítette, hogy gondolkodás nélkül nekiesett a harangkötelnek, gyorsan kitekerte, ahogy békésen ott nyugodott összetekerve a padkán, és vad igyekezettel, de a megfelelő technikával félreverte a harangot. Jó sokáig, hogy mindenki fölébredjen. Persze, nem mindenki ébredt föl, csak a fél falu meg az összes kutya. A paraszt mélyebben és egészségesebben alszik a mezei munka után, mint az idegfeszültségtől szenvedő városi ember. A babódfalvi alkoholisták ugyancsak mélyen aludtak, bár nem olyan sokáig és nem olyan pihentetően, mint józan atyafiaik. Tíz perc múlva a tanácselnök jött át a fűvön a templomhoz nagykabátban, házi papucsban, elfeküdt ritkás hajjal, és benyitott a helyiségbe.

- Mi történt, Jancsi, minek húzod éjnek idején?

- Láttam egy hullócsillagot, de igen-igen közelről! Nagyon megijedtem, aszítottam, baj lösz.

- Belecsapott a földbe, oszt kigyulladt tán valami?

- Nem, csak aszítottam, baj lösz.

Csanak Gábor klaffogó papucsában körbecsoszogta Isten házát, és nézett mindenfelé a dombról, észrevesz-e valami szokatlant, lát-e rőt fényt valahonnan. Amikor visszaért, így szólt:

- Na, jól van, Jancsi, fiatal vagy még, élénk a képzeletöd, pedig nem is iszol. Vigyázz, máskor csak akkor húzd mög, ha igazából baj van. Mék vissza alunni...

A harangozás nem volt gyakori ebben a majdnem teljesen református faluban. Sokkal kevesebbszer írta elő a püspök, mint a katolikusoknál, ahol jóval több egyházi ünnep alkalmából húzták meg, napjában többször is. Viszont itt megengedőbb volt az egyházi hatóság: öngyilkosra is lehetett harangozni, meg olyannak a végső búcsúztatásakor is, aki életében többet káromkodott, mint imádkozott. Babódfalván kevesebb gyerek is született, mint a katolikus falvak-

ban, tehát kevesebb keresztelő meg konfirmáció volt: ha nem kellett egy gyerek, itt már régen is könnyen rászorították a kicsi fejére a párnát, és ráfogták, hogy „hörtelen halál” vitte el.

Egy szó, mint száz, ifjabb Gogoláknak nem volt megerőltető a munka. S hogy még egyszer ne kövessen el hibát, kegyes irodalmat olvasott inkább, nem kalendáriumot. S a legkegyesebb irodalom a Szent Biblia.

Amikor érkezett nagy sokára, dermesztő böjti szelek és jéghideg húsvét után a hívős pünkösöd, Jancsi épp befejezte az Apostolok Cselekedeteit. Nyugtalanság dolgozott a lelkében, rengeteg mindent nem értett az evangéliumokban, Jézus példabeszédeiből nagyon keveset, és azt sem értette, hogy micsoda a Szentlélek. Most akkor a Szentlélek is Isten, vagy nem? Most akkor fehér galamb, szél vagy láng, netán egyszerre több láng, ami leszáll az égből? Mert egyáltalán nem mindegy. És akkor ők most hárman vannak, külön-külön, vagy hárman egyek? Sőt amikor imádkozni próbált, akkor is összezavarodott, mert nem tudta eldönteni, hogy az Atyához vagy Jézushoz imádkozzon-e. Jézus ember volt, őt jobban el tudta képzelni, az Atya viszont állandóan rejtőzködött, úgy-hogy inkább Jézushoz fohászzkodott.

Pünkösdhétfő estéjén, napnyugta előtt egészen vörös volt az ég alja, mert erős szél fújt egész nap. Olyan volt, mintha egybefüggő lángtenger nyaldosta volna a házak tetejét. Jancsi, bár fáradt volt, igyekezett éberséget erőltetni magára, nehogy ne vegye észre, ha valahol a faluban igazi tűz támadna. Mert így nem tudta megkülönböztetni a felhők vörösét az igazi lángoktól. Ráadásul, tisztában volt azzal is, hogy erős szélben milyen gyorsan képes terjedni a tűz.

A napnyugta körüli veres égbolt nagyon sebesen tud változni. Egyik pilanatról a másikra egészen más alakzatokat vesznek föl a felhők, egyrészt mert a magaslati szelek örült iramban száguldanak és hajtják őket, mint tébolyult kocsis a habzó szájú lovakat, másrészt mert a fényviszonyok igen hirtelen gyökeresen változhatnak. Tíz percig az égbolt bemutat egy szemet gyönyörködtető színekavalkádot, amely káprázatosabb, mint a budapesti tűzijáték – amit egyszer Jancsinek élőben is láthatott –, aztán a végén a nézőre hirtelen teljes súlyával rászakad a feneketlen sötét éjszaka.

De előtte történt valami: hiába igyekezett a fiatalember különválasztani az igazit a hamistól, elbukott: egy helyütt, a Csabáék tanyája fölött a vörös felhők között megjelent egy ég felé törő kékesfekete alakzat, amely megtévesztésig olyan volt, mintha hatalmas füstoszlop szállna fölfelé. Ráadásul a szelek úgy hajlítgatták a formáját, hogy a gyakorlott szem is csakis valami nagy tűz sűrű füstjének vélhette. Jancsi ripsz-ropsz fönn termett a harangtoronyban, és kémlelni kezdte a gyanús területet. A templomtól nyugat felé esett a tanya, így Jancsinak még nehezebb dolga volt, hiszen arrafelé nyugodott a nap is, ráadásul a Duna túloldalán ontották magukból a vörös fényt és a füstöt a pentelei vaskohók óriási kéményei. A lemenő nap szennyes pirosa és a kohók fénye szinte teljesen azonos színű volt, s mintha titokban összefogtak volna a fiú megtévesztésére. De ő bizony úgy látta, tűz támadt a tanyán, és nem is késlekedett. Félreverte a ha-

rangot. Inkább fölöslegesen tegye még egyszer, és kérjék számon a felettesei, de ne rajta múljon, hogy leég a fél falu.

Számon is kérték. Miután először csődület támadt, majd rövid nyomozás után kiderült, hogy téves riasztás történt, ezúttal a lelkész csoszogott át a templomba, rámás csizmában és palástban, amit nagyon szorosan fogott össze a nyaka körül. Látszott, hogy alatta valami otthoni gúnya van, és feltételezhető volt, hogy a csizmájában is csak a meztelen, kapcátlan lábfeje érintkezett a kikészített, merev bőrrel. Amikor megszólalt, rengett a hasán a háj, a palástja szétnyílt, és az ifjú harangozó fehér pamut felsőt és fehér jégeralsót pillantott meg.

– Szégyent hozol a református egyházra, fiam, hogy unos-untalan félrevered a harangot! Édesatyád hatvanéves működése alatt sohasem húzta meg fölöslegesen.

– De, tiszteletes úr, én csak nem akartam...

– Hát, ne is akarj – fojtotta bele a szót a pap – még egyszer ilyen szégyenbe hozni! – S azzal kiviharzott a szűk kis helyiségből, már amennyire hájas alakjára ráillett ez a kifejezés.

A harangozó fél óráig még árgus szemmel figyelte a hirtelen tintakékké estvélyedett égboltot, és minden idegszálával azon volt, hogy megállja a helyét, de a korábbi kudarc és leteremtés teljesen kimerítette. Miután végképp leszállt az este, és a szelek is végre elnyugodtak, bár szolgálatban volt még éjfélig, ledőlt egy kicsit pihenni a barátságos, báránybőrrel borított padkára. S azonnal mély álomba zuhant.

És Jancsi álmot látott. Állt fönt, a harangtoronyban, és nézett a pentelei huták felé. Négy volt belőlük, de nem kohókémény alakúak, hanem olyanok, mint négy hatalmas rézüst. Óriási pokolbéli üstök, de a földbe mélyeszelve, így nem látszott, hogy tüzelnek-e alattuk. Jancsi persze ezen nem lepődött meg. Ilyen messziről nézve mintha sáskahadak száguldoztak volna a kohóüstök körül, és ügyesen kerülgették őket, mert az üstökből időről időre forró kátrány fröccsent az égnek, és bizonyára nem szerettek volna megégni. Jancsi persze tudta róluk, hogy nem sáskák, hanem seregélyek, és pontosan úgy is viselkedtek röptükben, mint azok a seregélyrajok, amelyek nyaranta Jancsiék kicsi szőlejét többször az utolsó szemig letarolták. Annyian voltak a kohókerülgető seregélyek, hogy néha el is homályosították az izzó vörös fényt. Egyre vadabbul cikázott az irdatlan madárhad a kémények körül, aztán egyszer csak irányt változtatott, és a Dunán át egyenesen Babódfalva felé kezdte hasítani az eget. Jancsi tudta, hogy pontosan őfeléje tartanak, és előbb tudta, mintsem látta volna, hogy útközben a seregélyek megnőnek, és húsevő fehér galambokká változnak át. Azzal is tisztában volt, hogy ő a galambok célpontja. Megpróbált mihamarabb fedezékbe vonulni, vagyis lemenni a harangozószobába, ahol nem érhetik utol, de elkésett. A templomtorony felénél tartott a nyikorgó falépcsőn, amikor vércevijogással támadtak neki a galambok. Csípték-marták, ahol érték, kopogtattak éles és kampós húsevő csőrükkel a fején, és talán a koponyáját is betörték meg a szemét is kivájták volna, ha a rettenetes ijedelemtől verítékben úszva föl nem riadt volna.

Hirtelen azt sem tudta, hol van, és mi történt vele, míg egyszeriben – akárha a rémálom folytatása lenne –, kivágódott a kis helyiség ajtaja, és szélorkán zúdult be rajta. Szerencsére a galambok már eltűntek. Ekkor már kissé magához tért, és egészen biztosan tudta, hogy ébren van.

És akkor megcsapta az orrát az a bűz: kénköves, dögletes mocsárszag volt, soha nem szagolt még ilyet. S hirtelen olyan hideg lett a helyiségben, hogy az egyszerű kis faasztalkáján álló pohár víz eltörött, mert egy szempillantás alatt szétrepesztette a kitáguló jég. Majd a szélorkán, a bűz és a hideg éppoly sebesen el is tűnt, ahogyan jött.

Jancsi kábán és rettegve fölkelt, de mintha ólomból öntötték volna a tagjait. Odament az asztalhoz, és megnézte a szétört poharat: a jég lassan olvadozott.

Kibotorkált az ajtón, hogy körülnézzen. Nem kellett kinyitnia, az orkán elefejtette betenni maga után. Kint kísérteties csend honolt. Még most is a szörnyű álmom hatása alatt volt. Megnézte a karóráját: fél tizenegy. Gondolt egyet, biztosra akart menni, még egyszer nem szeretett volna hibázni. Nem akart szégyent hozni a felmenőire, kivált az édesapjára. FÜRGE fiatal lábain felszaladt a harangtoronyba, hogy körülnézzen, és megbizonyosodjon róla, minden rendben a faluban, és semmi rendkívüli esemény nem zavarja Babódfalva éji nyugalma.

Nyugatra a négy huta békésen árasztotta magából a vörös fényt és a mérgező füstöt. Amikor azonban északkelet felé fordult, Kunszentmiklós irányába, öt égő ház pillantott meg a falu szélén, a cigánysoron. Rőt lángok törtek az égnek, szinte a surrogásukat is hallotta, de persze csak képzeletben, mert azok a kis vakolatlan vályogépületek messze estek a faluközpontról. Nézte a lángokat, látta, mint terjed tovább a tűz házról házra. Meg akart győződni, hogy nem képzelődik, ezért öklével jól megdörzsölte mindkét szemét. És akkor rádöbbsent, hogy a tűzvész igazi.

Félreverte a harangot. Sokáig, nagyon sokáig.

A faluban senki nem mozdult. Egy teremtet lélek sem. Bezörgetett a tanácselnökhöz. Hosszan. Semmi válasz. Majd a paplakba. Semmi válasz. Még lámpát sem gyújtottak egyik helyen sem. Sőt, a környező házakban sem, sehol.

Csak pitymallatkor ébredezett a falu. De akkor már Babód egyharmada lángolt. Az égő házakban mindenkit álmában ért a halál.